

E1. Rheoli cyllideb

Crynodeb o'r Uned

Beth yw cwmpas yr uned hon?

Mae'r uned hon yn ymwneud â pherchnogaeth ar gyllideb ar gyfer maes diffiniedig neu weithgaredd gwaith a bod yn gyfrifol amdani. I ddechrau mae'n ymwneud â pharatoi cyllideb, ei chyflwyno a chytuno arni ar gyfer cyfnod penodol o weithredu. Mae hefyd yn ymwneud â monitro perfformiad gwirioneddol o'i gymharu â'r gyllideb y cytunwyd arni a chymryd camau gofynnol mewn ymateb i amrywiaethau a nodir ac unrhyw ddatblygiadau heb eu rhagweld.

Ar gyfer pwy mae'r uned hon?

Argymhellir yr uned ar gyfer rheolwyr atebol cyntaf.

Cysylltiadau ag unedau eraill

Mae yna gysylltiad rhwng yr uned hon ac uned **D6. Dyrannu gwaith ym maes eich cyfrifoldeb a monitro ei gynnydd a'i ansawdd** ac **E2. Rheoli cyllid ar gyfer maes eich cyfrifoldeb** yng nghyfres gyffredinol y Safonau Galwedigaethol Cenedlaethol ar gyfer rheolaeth ac arweinyddiaeth.

Sgiliau

Isod rhestrir y prif 'sgiliau' generig y mae angen eu defnyddio wrth reoli cyllideb. Mae cynnwys manwl yr uned yn nodi'n benodol/yn awgrymu'r sgiliau hyn, ac maent wedi'u rhestru yma fel gwybodaeth ychwanegol.

- Cyfathrebu
- Gwneud penderfyniadau
- Monitro
- Ymddwyn yn bendant
- Cyflwyno gwybodaeth
- Adrodd
- Dysgu
- Trafod telerau
- Ymgynghori
- Rheoli gwybodaeth
- Gwerthuso
- Bod â chynlluniau wrth gefn
- Datrys problemau

E1. Rheoli cyllideb

Canlyniadau perfformiad effeithiol

Mae'n rhaid i chi allu gwneud y pethau canlynol:

1. Gwerthuso gwybodaeth sydd ar gael ac ymgynghori â phobl eraill i baratoi cyllideb realistig ar gyfer y maes neu'r gweithgaredd gwaith dan sylw.
2. Cyflwyno'r gyllideb arfaethedig i'r bobl berthnasol yn y sefydliad i'w chymeradwyo ac i gynorthwyo â'r broses cynllunio ariannol yn gyffredinol.
3. Trafod y gyllideb arfaethedig a thrafod ei thelerau os bydd hynny'n briodol, â'r bobl berthnasol yn y sefydliad a chytuno ar y gyllideb derfynol.
4. Defnyddio'r gyllideb y cytunwyd arni i fynd ati i fonitro a rheoli perfformiad yn y maes neu'r gweithgaredd gwaith dan sylw.
5. Nodi pethau sy'n achosi unrhyw amrywiannau sylweddol rhwng yr hyn a gafodd ei gyllidebu a'r hyn a ddigwyddodd mewn gwirionedd a gweithredu i gywiro hyn yn ddiymdroi, gan sicrhau cytundeb y bobl berthnasol os bydd angen.
6. Cynnig diwygiadau i'r gyllideb, os bydd angen, mewn ymateb i amrywiannau a/neu ddatblygiadau sylweddol, neu ddatblygiadau heb eu rhagweld, a thrafod a chytuno ar y diwygiadau â'r bobl berthnasol yn y sefydliad.
7. Darparu gwybodaeth barhaus am berfformiad o'i gymharu â'r gyllideb i bobl berthnasol yn eich sefydliad.
8. Rhoi gwybod i'r bobl berthnasol mor fuan â phosibl os byddwch wedi dod o hyd i dystiolaeth o weithgareddau a allai fod yn dwyllodrus.
9. Casglu gwybodaeth o weithredu'r gyllideb i gynorthwyo wrth baratoi cyllidebau yn y dyfodol.

Ymddygiad wrth wraidd perfformiad effeithiol

1. Byddwch yn cyflwyno gwybodaeth yn eglur, yn gryno, yn fanwl-gywir ac mewn ffyrdd sy'n hybu dealltwriaeth.
2. Byddwch yn gweithredu o fewn terfynau'ch awdurdod.
3. Byddwch yn onest, yn deg ac yn gyson wrth wneud penderfyniadau.
4. Byddwch yn gwrthod ceisiadau afresymol.
5. Byddwch yn defnyddio arddulliau cyfathrebu sy'n briodol i wahanol bobl a gwahanol sefyllfaoedd
6. Byddwch yn gwneud ac yn gweithredu penderfyniadau anodd a/neu amhoblogaidd os bydd angen.
7. Byddwch yn ymateb yn gyflym i argyfyngau a phroblemau ag unrhyw weithredu arfaethedig.

E1. Rheoli cyllideb

Gwybodaeth a dealltwriaeth

Mae angen i chi wybod a deall y pethau canlynol:

Gwybodaeth gyffredinol a dealltwriaeth

1. Dibenion systemau cyllidebol
2. Lle i gael y wybodaeth sydd ar gael, a sut i'w gwerthuso, er mwyn gallu paratoi cyllideb realistig
3. Pwysigrwydd treulio amser wrth baratoi cyllideb ac ymgynghori â phobl eraill wrth wneud hyn
4. Sut i drafod, trafod telerau a chadarnhau cyllideb â phobl sy'n rheoli'r cyllid a'r ffactorau allweddol y dylid eu cwmpasu
5. Sut i ddefnyddio cyllideb i fynd ati i fonitro a rheoli perfformiad mewn maes diffiniedig neu weithgaredd gwaith
6. Y prif bethau sy'n achosi amrywiannau a sut i'w nodi
7. Pa fathau o gamau cywiro y gellid eu cymryd i ymdrin ag amrywiannau a nodir
8. Sut y gall datblygiadau heb eu rhagweld effeithio ar gyllideb a sut i ddelio â'r rhain
9. Pwysigrwydd cytuno ar ddiwygiadau i'r gyllideb a chyfleu'r newidiadau i eraill
10. Pwysigrwydd darparu gwybodaeth reolaidd ar berfformiad o'i gymharu â'r gyllideb i bobl eraill
11. Mathau o weithgareddau twyllodrus a sut i'w nodi
12. Pwysigrwydd defnyddio'r modd o weithredu'r gyllideb i nodi gwybodaeth a gwersi ar gyfer paratoi cyllidebau yn y dyfodol

Gwybodaeth a dealltwriaeth sy'n benodol i ddiwydiant/sector

1. Ffactorau, prosesau a thueddiadau sy'n debygol o effeithio ar osod cyllidebau yn eich diwydiant/sector

Gwybodaeth a dealltwriaeth sy'n benodol i'r cyd-destun

1. Y maes neu'r gweithgaredd mae'r gyllideb ar ei gyfer
2. Gweledigaeth, amcanion a chynlluniau gweithredol maes eich cyfrifoldeb
3. Y cyfnod(au) cyllidebu a ddefnyddir yn eich sefydliad
4. Canllawiau a gweithdrefnau cyfundrefnol ar gyfer paratoi a chymeradwyo cyllidebau ac ar gyfer monitro ac adrodd ar berfformiad o'i gymharu â chyllidebau a diwygio cyllidebau
5. Y gyllideb y cytunwyd arni, sut y gellir ei defnyddio a faint y gellir newid arni heb gymeradwyaeth
6. Terfynau'ch awdurdod
7. Pwy yn eich sefydliad y mae angen gwybodaeth arnynt am berfformiad o'i gymharu â'ch cyllideb, pa wybodaeth y mae ei hangen arnynt, pryd y mae ei hangen arnynt ac ar ba fformat
8. Beth i'w wneud a phwy i gysylltu â nhw os byddwch yn amau twyll